

BRITSKÁ SOCIÁLNÍ ANTROPOLOGIE: VZNIK, VÝVOJ A KLÍČOVÉ KONCEPCE

Martin Soukup (Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, FF UP v Olomouci)

Úvod

Předmětem studie je přehled vývoje britské sociální antropologie, kterou chápu jako pojetí studia člověka a společnosti, které se specificky prosadilo a vyvíjelo na britských akademických pracovištích. Text není v žádném případě zamýšlen jako vyčerpávající přehled dějin zmíněného oboru na Britských ostrovech. Prostor studie je omezený, proto bylo nutno selektovat a soustředit se jen na vybrané směry a jejich představitele. Ostatně existuje řada publikací, které se detailně věnují vývojovým proměnám britské sociální antropologie. Z dnes již klasických zahraničních prací lze uvést především monografie Alana Barnarda (2000), Adama Kupera (2014), Georga Stockinga (1987, 1995), Iana Langhama (1981) a rovněž publikaci vydanou pod editorským dohledem Fredrika Bartha (2005a), která sleduje paralelní dějiny britské, americké, francouzské a německé antropologie. V českém prostředí se jedná zejména o práce Ivo T. Budila (2003, 2007) a Václava Soukupa (2004)¹, které nabízejí přehled vývoje sociální a kulturní antropologie. Cílem této studie je vyzdvihnout základní témata britské sociální antropologie a popsat určitou logiku jejího vzniku a vývoje, ale i ukázat úzkou souvislost mezi směry britské sociální antropologie a pojetím terénního výzkumu jako základní metodologické strategie oboru. Současně se studie věnuje vybraným atributům a hlavním přístupům britské sociální antropologie.

Hlavní rysy britské sociální antropologie

Během svého vývoje získala britská sociální antropologie čtyři hlavní atributy. První vynikne zejména ve srovnání s americkou kulturní antropologií, která se v době svého zrodu orientovala více induktivně; američtí kulturní antropologové prováděli terénní výzkumy s cílem popsat jednu vybranou kulturu a rekonstruovat její historii. Naproti tomu bylo britské antropologické myšlení od počátku orientováno více deduktivně: britští antropologové totiž často formulovali teorie, které následně testovali ve světle etnografických dat. Vývoj teorií v britské sociální antropologii ve 20. století ovlivnila zejména francouzská sociologie, mezi britskými antropology našly ohlas

především teoretické názory Émila Durkheima (1858–1917) a později Clauda Léviho-Strausse (1908–2009). Durkheimovo dílo částečně ovlivnilo Bronislawa Malinowského a hlavně Alfreda Reginalda Radcliffa-Browna. V 50. a zvláště v 60. letech zapůsobilo na britské antropology dílo zmíněného Léviho-Strausse, mezi jinými mělo vliv na Edmunda Leache, Rodneyho Needhama a Mary Douglasovou. Ovšem na samotného Léviho-Strausse měla francouzská sociologická škola rovněž ohromný vliv – nejen samotný Durkheim, ale především dílo Marcela Mause.

Druhým atributem britské sociální antropologie je její zaměření na mimoevropské oblasti, což je dáno především tím, že se Velká Británie stala přední koloniální velmocí. Souvislostmi mezi zrodem antropologie a koloniemi se již zabývala řada odborníků (z klasických prací viz Asad 1973 a Stocking 1993). Z dostupných rozborů je průkazné, že antropologie mnoha způsoby těžila z koloniálního uspořádání, koloniální aparáty však neméně těžily z antropologie, o čemž svědčí zřizování funkcí vládních antropologů (viz např. Gray 2007). Antropologie je nepochybně jedním z produktů kolonialismu. Jak trefně poznamenal Ernest Gellner (2005: 152), kolonie antropologům poskytovaly zásobnici exotických, ale bezpečně dostupných kultur. Neznamená to přirozeně, že by se Britové vůbec nevěnovali studiu domovského prostředí. Ještě před plným etablováním oboru se např. Alfred Cort Haddon (1855–1940) věnoval studiu domácího obyvatelstva. Konkrétně v letech 1891–1893 prováděl výzkumy na Aranských ostrovech, při nichž intenzivně spolupracoval s Charlesem Brownem. Jejich práce byla silně orientována na antropometrii, částečně se ale věnovali i etnologickým otázkám (srov. Haddon – Browne 1893; Haddon 1893). Orientace na mimoevropské oblasti nicméně ve Velké Británii jasně převažovala nad studiem domácího prostředí. Podíváme-li se na lokalizaci klasických antropologických výzkumů (viz tabulka 1), bude souvislost mezi kolonialismem a antropologií zjevná. Existuje pochopitelně řada výjimek, tak jako třeba výzkum uskutečněný Mary Douglasovou u skupiny Lele na kolonizovaném území Belgického Konga.

Tabulka 1 – příklady spjatosti britské sociální antropologie s koloniemi

Badatel	Kolonie	Skupina	Období
Alfred Cort Haddon a spol. □	Britská Nová Guinea □	Obyvatelé Torresova průlivu □	1898 □
Charles Gabriel Seligman, Brenda Seligmanová □	Britská Indie (Cejlon) □	Veddové □	1 □□□–1908 □
William Halse Rivers Rivers □	Britská Indie □	Todayové □	1 □□1–1 □02 □
Alfred Reginald Radcliffe-Brown □	Britská Indie □	Andamané □	1906–1908 □
Edward Evan Evans-Pritchard □	Anglo-Egyptský Súdán □	Nuerové □	1930–1931, 1935, 1936 □
Audrey Richardsová □	Severní Rhodesie □	Bemba □	1930–1931, 1933–1934, 1957 □

Z úzké vazby sociální antropologie na kolonie vyplynula snaha o uplatnění antropologie jako užité disciplíny, což je třetí atribut britské sociální antropologie. Projevilo se to i přímou prací antropologů pro koloniální vlády a jejich instituce. Dobře známá je např. výzkumná práce u Nuerů a Zandů provedená Evansem-Pritchardem na základě zadání vlády Anglo-Egyptského Súdánu (srov. Evans-Pritchard 1971, 1976). Systematická spolupráce se rovněž rozvinula mezi britskými pracovišti a Teritoriem Papua, kde v roce 1920 vznikla pozice vládního antropologa, kterou do druhé světové války obsadili dva absolventi Londýnské školy ekonomie a politických věd, konkrétně William Armstrong a Francis Edgar Williams (podrobnosti viz Soukup 2016), kteří připravovali antropologické podklady pro správní praxi kolonie. Jihoafrický antropolog Adam Kuper v této souvislosti poznamenal, že nově se rodící a značně podfinancovaný obor tíhnul prokázat vlastní opodstatněnost tím, že bude přinášet poznatky uplatnitelné ve správní praxi kolonií (Kuper 2014).

Britská sociální antropologie se vyznačuje ještě jedním rysem, jenž se opět ukáže při srovnání s americkou kulturní antropologií. Neexistuje zde totiž žádná tradice učebních textů, tak jako je tomu na druhé straně Atlantiku. Neznamená to, že by zde nevznikaly učebnice oboru, ale ve srovnání se situací v USA je jich skutečně málo a nejsou standardizované a formalizované jako běžné americké produkty. První britskou učebnicí antropologie napsal zakladatel oboru Edward B. Tylor (1881),² z dalších lze uvést texty Raymonda Firtha (1938), Johna Beattieho (1964), Robina Foxe (1973) či specifickou publikaci Edmunda Leache (1982). V žádné z nich není prezen-

tována nějaká systematika oboru a nelze je pokládat za soustavné uvedení do oboru. Leach např. jasně uvedl, že jeho úvod do antropologie nelze považovat za učebnici pro pregraduální studenty, jelikož neobsahuje baterii odpovědí potřebných ke složení zkoušky a bez předchozí přípravy je pro takové studenty bez užítku.

Zrod britské sociální antropologie

Za otce antropologie je nezřídka označován Edward Burnett Tylor (1832–1917), jehož dílo *Primitive Culture* (Primitivní kultura, 1871) je považováno za svého druhu mezník – Tylor v něm podal vůbec první antropologickou definici pojmu kultura (Tylor 1871, sv. I: 1). To se však zpravidla zdůrazňuje v amerických učebnicích kulturní antropologie, pro kterou se pojem kultura stal stěžejní. Nicméně z hlediska rozvoje britské antropologie jako akademické disciplíny nejsou důležitá ani tak Tylorova díla, jako skutečnost, že se tento badatel stal vůbec prvním, kdo zastával pozici antropologa na univerzitě. Od roku 1883 pracoval jako kurátor Oxfordského muzea přírodních věd a zároveň vyučoval. O rok později se stal docentem antropologie (*reader*) na Oxfordské univerzitě a v roce 1896 byl tamtéž jmenován profesorem.

Základy britské antropologie byly pochopitelně položeny mnohem dříve, než vyšla Tylorova publikace. Ikonickou postavou byl James Cowles Prichard (1786–1848), jehož myšlenky a názory měly výrazný vliv na formování antropologického myšlení v zemi. Zejména jeho rozsáhlá práce *Researches into the Physical History of Mankind* (Výzkumy fyzické historie lidstva, 1837–1847), která se ve čtvrtém vydání rozrostla do úctyhodných pěti objem-

ných svazků, přispěla k etablování sociální antropologie jako oboru ve Velké Británii. Prichard se zapojil do diskuze známé pod označením polygenismus versus monogenismus. Monogenisté, k nimž se počítali mimo jiné Thomas Hodgkin (1798–1866) či Thomas Fowell Buxton (1786–1845), zastávali názor o společném původu všech lidských populací. Oproti tomu polygenisté, jako byli např. Robert Knox (1793–1862) či James Hunt (1833–1869), se domnívali, že jednotlivé lidské rasy nelze považovat za nic jiného než za různé druhy člověka. Předpokládali tedy, že současné lidstvo nelze sledovat k jednomu společnému původu, kořeni. Prichard stál na straně monogenismu a s využitím komparativní anatomie a analýzy historických vztahů hájil druhovou jednotu lidstva. Evidentně se opíral o biblické paradigma, když usiloval všechny známé lidské populace etnogeneticky odvodit z jednoho základu. Již v předmluvě k prvnímu vydání díla z roku 1813 jasně vyjádřil, že lidstvo je jednou rasou, nebo přinejmenším povstalo z jedné rodiny (Prichard 1813: nestr.). Je zajímavé, že oba tábory přispěly k pojmovému zmatku ohledně označování vznikajícího oboru. Stručně jej shrnul Barnard (2000: 24), jenž píše, že stoupenci polygenismu měli tendenci označovat se antropologové, zatímco monogenisté se vesměs nazývali etnologové. K tomu lze jen dodat, že monogenismus nakonec získal navrch a prosadilo se označení sociální antropologie.

A. C. Haddon (1910) však ve svém díle věnovaném dějinám antropologie, které bylo vůbec prvním systematickým pojednáním o dějinách oboru, nepřipsal přední postavení Prichardovi – pozici hlavního průkopníka oboru zaujímá v jeho publikaci právě Tylor, jehož fotografie je využita i jako frontispis. Tylor zcela jistě zaujímá významné postavení v dějinách formování moderní britské sociální antropologie. Není to však tím, že jako první z antropologického hlediska definoval pojem kultura.³ Podstatné je, že ve své *Primitivní kultuře* řeší klíčové dilema rané britské sociální antropologie, totiž jak vysvětlit kulturní podobnosti v geograficky značně vzdálených kulturách. Tylor jasně diskutoval možnost vyložit je jako výsledek difuze, nebo výraz psychické jednoty lidstva (Tylor 1871: 7). Již ve své dřívější práci předložil názor, že všechny rozdíly „v civilizaci a duševním stavu u různých ras lidstva“ jsou dány stupněm vývoje (Tylor 1865: 361). Toho se držel i v *Primitivní kultuře*, kde dal jednoznačně přednost výkladu evolucionistickému před difuzionistickým.

Dotazníky a evolucionismus

Za první paradigma rodící se sociální antropologie se označuje klasický evolucionismus, který lze v dílech průkopníků britské sociální antropologie zaznamenat již v 60. letech 19. století. Klasický evolucionismus vychází ze čtyř postulátů: psychická jednota lidstva (Tylor 1871: 5), stadiální charakter vývoje (Tylor 1871: 5), vývojový paralelismus (Tylor 1871: 9) a komparativní metoda (Tylor 1871: 7). Samotná idea stadiálního charakteru pokroku lidské společnosti se objevila již v dílech osvícenských filozofů, k jakým patřil např. Condorcet (1968). Typickou představu vývoje od divoštví přes barbarství k civilizaci, se kterou pracoval z britských antropologů např. Tylor (1897: 29), najdeme již v díle Adama Fergu-sona (1793). Princip stadiálního charakteru lze zaznamenat i v díle Daniela Defoa o trosečnickovi Robinsonovi Crusoeovi, jenž na ostrově zvládne zrychlenou kulturní evoluci od divoštví přes barbarství až k civilizaci; v průběhu několika let dokázal ovládnout oheň, vyrobit luk a šíp, později chovat hospodářská zvířata a nakonec i vyrábět keramiku a postavit dům (srov. Defoe 1719). □ Zkrátka názor o stadiálním charakteru vývoje se neobjevil až v 19. století.

V řadě příruček k dějinám antropologického myšlení (např. Erickson – Murphy 1999: 50) se lze dočíst, že antropologové v době formování oboru byli kabinetní vědci těžící z poznatků misionářů, cestovatelů a zaměstnanců koloniálních správ. Tvzení ovšem neplatí bezvýhradně, jelikož mnozí antropologové nabyli určitých terénních zkušeností. Tylor se začal antropologií zabývat na základě zkušeností, které získal během cestování po USA a Mexiku. Později také navštívil odžibvejské vesnice a zunijská puebla. Prováděl rovněž experimenty – u jednoho londýnského řezníka dělal pokusy s tasmánským nožem na stahování kůže (viz Lowie 1937). Stockingovi se také povedlo najít zápisky, které si Tylor vedl během měsíčního výzkumu mezi londýnskými spiritisty (Stocking 2001). Pochopitelně tyto empiricky získané poznatky nesnesou srovnání se standardy terénního výzkumu, jak se prosadily v první polovině 20. století. Oproti Tylorovi byl James George Frazer (1854–1941) typickou ukázkou kabinetního vědce, pracoval výhradně v knihovně a jeho cestu na jih Evropy, kde navštívil řadu starověkých památek, lze jen těžko označit za terénní výzkum. Jím vypracovaná antropologická teorie ani nevyžadovala, aby se vydal na terénní výzkum: zabýval se kognitivním vývojem lidstva,

□ proto potřeboval získat etnografický materiál z nejrůznějších oblastí světa a typů společností za účelem provádění komparace. Takto rozsáhlý materiál si pochopitelně nemohl žádný antropolog obstarat sám, ale potřeboval spolupráci s lidmi pobývajících v mimoevropských oblastech. Typickou ukázkou je dlouhodobá Tylorova spolupráce s misionářem Lorimerem Fisonem (1832–1907), který působil na Fidži.

Nelze tedy v žádném případě tvrdit, že by představitelé klasického evolucionismu zcela rezignovali na aktivní vytváření etnografických dat a spoléhali se výhradně na informace nahodile získané lidmi pobývajících v mimoevropských oblastech. Vytvářeli a rozesílali dotazníky, s jejichž pomocí se snažili získat informace o mimoevropských společnostech. Z britských antropologů to byl zejména Frazer, jenž pro účely zpracování publikace *The Golden Bough* (Zlatá ratolest, 1890), připravil dotazník, jenž vydal vlastním nákladem. Publikaci s názvem *Questions on the Customs, Beliefs, and Languages of Savages* (Otázky o zvycích, vírách a jazycích divochů, 1887) rozčlenil do čtyř tematických částí, které souhrnně obsahovaly více než pět set otázek. Práci využil např. Haddon během své první expedice do Torresova průlivu v roce 1888. Nejznámější příručkou se ovšem stala publikace zkráceně nazývaná *Notes and Queries* (Poznámky a otázky, 1874), jež se dočkala celkem šesti vydání. To poslední se objevilo v roce 1951, kdy už bylo toto dílo svým charakterem antikvované. Příručku hojně používali cestovatelé, misionáři i koloniální úředníci. Povaha obou textů je sama o sobě výrazem komparativní metody uplatňované v klasickém evolucionismu. Tvorba dat se řídila předem připravenou a uspořádanou sadou témat stanovených v příručkách. Návodné strukturování témat a otázek, podle kterého se následně třídily získané informace do jasně daných kolonek, předem zaručovalo, že bude možné provádět mezikulturní komparace. Přirozeně také vedl k vytržení informace z širšího kontextu, což samo o sobě komparaci umožňovalo.

Expedice a difuzionismus

Za milník ve vývoji britské antropologie jako empirické disciplíny se označuje cambridgeská expedice do Torresova průlivu, která se uskutečnila pod Haddonovým vedením v roce 1898. Ten ve stejné oblasti pobýval již o deset let dříve s cílem podpořit Darwinovu teorii vzniku korálových útesů a atolů. Od léta 1888 se zde zabýval právě korálovými útesy (Haddon 1890: 297), věnoval se

ale také studiu domorodého obyvatelstva. Etnografie jej uchvátila natolik, že se rozhodl plně se jí po návratu věnovat. Získané poznatky publikoval v řadě studií, jimiž na sebe upozornil britské antropology. Jeho tehdejší přístup k etnografii a zpracování dat nesl jednoznačný otisk jeho vzdělání v zoologii. Dobrou ukázkou je jeho práce *Evolution in Art* (Evoluce v umění, 1895), ve které provedl výklad nativního umění s využitím komparativní metody zoologie. Umění z Nové Guineje v ní analyzoval s užitím vzorků, srovnával je z hlediska jejich forem, transformací a rozšíření v prostoru (Haddon 1895).

V roce 1898 se pod Haddonovým vedením vydala do Torresovy úžiny skupina vědců – William McDougall, Charles Myers, Sydney Ray, William Rivers, Charles Seligman a Anthony Wilkin. Plavili se z Londýna a v březnu přicestovali na Čtvrteční ostrov. Během následujícího půl roku procestovali Torresův průliv a deltu řeky Fly, někteří členové týmu pobývali v Port Moresby a v okolních vesnicích. Z hlediska předmětu studie je zajímavé především samo pojetí terénního výzkumu jako expedice. Je totiž signálem odklonu od evolucionismu k difuzionismu, jenž měl ovšem v britské sociální antropologii jen velice krátké trvání: necháme-li stranou velice spekulativní formu difuzionismu, kterou až do závěru 30. let razili William Perry (1887–1949) a Grafton Elliot Smith (1871–1937), krátce po první světové válce se dominantním paradigmatem britské sociální antropologie stal funkcionalismus.

Pojetí terénního výzkumu jako expedice do zvoleného regionu je v zásadě v souladu s postuláty difuzionismu. Expedice zkoumaly definovaný region formou relativně krátkých zastávek. Smyslem bylo studovat regionální variabilitu zvoleného sociálního a kulturního jevu za účelem analýzy historických vztahů a kontaktů v rámci regionu. Kritéria četnosti a formy kulturních jevů na ně totiž umožňovaly usuzovat. Doboví antropologové si více méně uvědomovali nevýhody takového postupu. Především to, že krátkodobé návštěvy nedovolovaly zkoumat vybraný jev do patřičné hloubky. Např. Rivers (1914: 1, sv. 1) jasně rozlišoval mezi intenzivním výzkumem a průzkumem. Ten druhý, odpovídající expedičnímu způsobu výzkumu, pouze dovoluje schematicky postihnout rozdíly uvnitř zkoumaného regionu. Jeho výhodou však je, že umožňuje provést rekonstrukci možných historických vztahů a kontaktů, což je přesně v souladu se zájmem difuzionistů.

Britský difuzionismus reprezentují především zmiňovaný A. C. Haddon a William Halse Rivers Rivers (1864–

1922). Druhý jmenovaný zpočátku psal v intencích evolucionismu, s jehož postuláty se rozešel v roce 1911, kdy jej zvolili prezidentem antropologické sekce Britské společnosti pro pokrok vědy. V inaugurační přednášce uvedl, že přístup britských antropologů se v té době soustředil hlavně na studium evoluce institucí. Rivers se od tohoto přístupu jasně distancoval a prohlásil, že pokud budeme kultury chápat jako celky, je jejich analýza prvním krokem, jenž je nezbytný, aby úvahy o evoluci lidské společnosti mohly stát na pevných základech (Rivers 1911: 391). Svědectvím jeho konverze k difuzionismu je dvoudílná rozsáhlá práce *History of Melanesian Society* (Dějiny melanéské společnosti, 1914), výsledek jeho expedice do Melanésie v roce 1908. V průběhu práce na tomto díle se Rivers odklonil od evolucionismu k difuzionismu, kniha samotná je však rozkročena mezi oběma paradigmaty. V předmluvě k druhému svazku (Rivers 1914, sv. 2: 7) badatel napsal, že kniha původně nesla název *Evoluce melanéské společnosti*, ale změnou názvu chtěl dát jasně najevo, že již klade důraz na dějiny melanéské společnosti, nikoliv na její evoluci.

Haddon patří k zakladatelům britské sociální antropologie stejnou měrou jako Tylor, protože to byl právě on, kdo se zasloužil o založení antropologie na Univerzitě v Cambridgi, kde získal pozici na katedře anatomie v roce 1894. Frazer se pak zasadil, aby zde pro Haddona vznikla pozice zaměřená na etnologii, k čemuž došlo v říjnu roku 1900. Tím došlo k vytvoření podmínek pro institucionalizaci antropologie na této univerzitě. Edmund Leach však veškeré úsilí Haddona, a také Riverse, považoval za promarněné. Haddon totiž zastával vůbec jedinou placenou antropologickou pozici existující na této univerzitě až do roku 1925 (Leach 1984: 5). Rivers, další z průkopníků antropologie na Cambridgi, na tom nebyl o nic lépe. Psychologii začal vyučovat na této univerzitě již roce 1893, k oficiálnímu stvrzení jeho pozice vyučujícího došlo až o čtyři roky později. Leach byl toho názoru, že antropologie na Cambridgi přetrvala jen proto, že Haddonova pozice byla svázána s *Muzeem Archeologie a etnologie*. Tvrdil, že to nebyla neschopnost obou antropologů prosadit se, ale sociální arogance a konzervatismus těch, kdo kontrolovali akademickou politiku univerzit v Cambridgi i v Oxfordu (Leach 1984: 6). V obou případech se jednalo o prestižní instituce, Rivers nebyl absolventem žádné z nich, navíc ani jeden z těchto dvou antropologů nepatřil mezi gentlemany, což omezovalo jejich možnosti ovlivnit akademickou politiku.

Není nijak překvapující, že se raným centrem rozvoje britské sociální antropologie nestala ani jedna z uvedených univerzit, ale mladá instituce Londýnská škola ekonomie a politických věd (London School of Economics and Political Science, LSE), která se v roce 1900 stala součástí Univerzity Londýn. Škola rozhodně netrpěla elitářstvím a velice rychle se začala profilovat jako progresivní mezinárodní instituce. Základy výuky antropologie byly položeny v roce 1903, kdy zde na pozvání učil Edvard Westermarck (1862–1939) v rámci nového programu sociologie. Hned následujícího roku byly nabídnuty tříleté kontrakty nejen Westermarckovi, ale také Haddonovi a Hobhouseovi. Katedra sociologie, ze které se později vydělila antropologie, vznikla v roce 1907. Seligman přijal nabídku z LSE v roce 1910, když nastoupil na místo dříve obsazené Haddonem (Stocking 1995: 159–162). Byl to právě Seligman, jenž výrazně ovlivnil další vývoj britské sociální antropologie prostřednictvím intenzivní výuky na této škole. Citovaný Leach poukazuje i na skutečnost, že se na LSE z Cambridge a Oxfordu stahovali prakticky všichni, kteří měli zájem o antropologii. Mezi jinými sem přibyli Gregory Bateson, Audrey Richardsová či Camilla Wedgwoodová.

Dlouhodobý stacionární výzkum a systémové pojetí kultury

V prvních dvou desetiletích 20. století britská antropologie pozvolna směřovala k plnému etablování jako empiricky založená věda. Expediční období v antropologii, které ovšem existovalo na obou stranách Atlantiku, mělo jen poměrně krátké trvání; za hlavní metodologickou strategii lze expedice považovat do začátku první světové války (srov. Welsch 1998: 5).⁵ Záhy se jako standard prosadil dlouhodobý stacionární výzkum. Toto pojetí výzkumu vyplývá z nástupu nového paradigmatu. Jestliže se měli antropologové a antropoložky zabývat funkcemi institucí v rámci jedné kultury, nebylo zapotřebí poznat celý region, nýbrž do detailu studovat jednu zvolenou kulturu jako celek. Za antropologa, jenž stál u zrodu pojetí terénního výzkumu jako dlouhodobého pobytu antropologa ve zvolené lokalitě, je pokládán Bronislaw Malinowski (1884–1942).

E. Leach (1957: 124) na adresu Malinowského uvedl, že sám sebe považoval za inovátora v sociální antropologii a nepochyboval o svém velkém významu pro rozvoj moderní antropologie. Podařilo se mu přesvědčit „celou generaci svých následovníků, že sociální antropologie

začala na Trobriandových ostrovech“. Malinowského terénní výzkumy v Melanésii se nepochybně staly důležitým impulzem pro rozvoj metody sociální antropologie a její teorie. Rozsah jeho výzkumů na ostrově Mailu a především na Trobriandových ostrovech je dobře známý. Malinowski však nepochybně nebyl prvním, kdo za účelem provádění terénního výzkumu dlouhodobě pobýval v jiné kultuře. Např. finský antropolog Gunnar Landtmann (1878–1940) prováděl výzkum na Papui-Nové Guinei u skupiny Kiwai v letech 1910–1912. Jeho anglicky psaná monografie o Kiwajích vyšla až ke konci 20. let, kdy už byl Malinowski hvězdou oboru (viz Landtmann 1927). Také např. Rivers uskutečnil dlouhodobý výzkum, když na přelomu let 1901–1902 pobýval bezmála půl roku u indických Todů. Jeho výzkum sice nesl rysy „verandové“ antropologie, nicméně na tu dobu šlo o mimořádný výkon (Rivers 1906). Vedle toho se Rivers opakovaně vrátil do Melanésie. Ve spolupráci s Arthurem Mauricem Hocartem (1883–1939) prováděl výzkum v celkovém rozsahu tří měsíců na ostrově Eddystone patřícího do Britských Šalamounových ostrovů (Rivers 1914). Rivers později tvrdil, že jejich společná práce byla vůbec první dlouhodobým stacionárním terénním výzkumem v britské antropologii (Langham 1981: 124), což je značně přehnané tvrzení.

Ernest Gellner si klade otázku (2005: 159–160), proč se skutečnou zakladatelskou osobností moderní britské sociální antropologie nestal již zmíněný E. Westermarck. Uskutečnil totiž dlouhodobé výzkumy v Maroku, jež kumulativním rozsahem zcela jistě předčily Malinowského terénní zkušenosti v Melanésii (viz Westermarck 1926). Podle Gellnera si Westermarckův styl antropologické práce zachovával dvě frazerovské charakteristiky: „straščí metodu sbírání dat“ a evoluční (genetický) způsob kladení si otázek. Tento přístup se rychle stával anachronismem. Mějme však na zřeteli, že stanovit jasné milníky a hranice v dějinách oboru zkrátka vždy nelze. Vždyť např. Frazer vydal některá svá klíčová díla v době, kdy docházelo k formování funkcionalismu. Velmi dobře se také ví, že četba Frazera přivedla Malinowského k antropologii a že Frazer napsal předmluvu k Malinowského dílu *Argonauts of the Western Pacific* (Argonauti západního Pacifiku, 1922), ve které ocenil metodu výzkumu a jeho výsledky označil za „jedno z nejúplnějších a nejvědecktějších pojednání, jaké kdy bylo o divoších podáno“ (Frazer 1922: xiv). V současnosti zkrátka vidíme předěly v dějinách oboru, které tehdy nebyly tak jasně zřetelné.⁶

Malinowského přínos spočíval především v akcentování nového pojetí terénního výzkumu. Konstrukce empirických dat výzkumníkem při terénním výzkumu byla v tu dobu již celkem běžná. Stacionární výzkumy se však obvykle uskutečňovaly v rozsahu týdnů či maximálně měsíců za asistence tlumočnicků. Malinowski na rozdíl od tohoto pojetí výzkumu prosazoval dlouhodobý pobyt výzkumníka ve zvolené kultuře, zvládnutí místního jazyka a uplatnění zúčastněného pozorování, jak vyplývá z úvodu k jeho práci *Argonauti západního Pacifiku* (Malinowski 1922: 21, 23). Rok 1922 lze považovat za důležitý mezník v britské sociální antropologii. Toho roku totiž vyšlo i druhé zakladatelské dílo funkcionalismu, *The Andaman Islanders* (Andamanští ostrované, 1922) od Alfreda Reginalda Radcliffe-Browna, jehož pojetí funkcionalismu se od Malinowského podstatně lišilo, jak ještě uvidíme později.

Směry a paradigmat britské sociální antropologie můžeme rozčlenit do tří hlavních skupin, které lze označit jako diachronní, synchronní a procesuální (viz tabulka 2). Diachronní přístup dominoval britské sociální antropologii v 19. století a na počátku toho následujícími (viz výše). Od 20. let se začal prosazovat synchronní přístup, když došlo k nástupu funkcionalismu, jenž rozhodujícím způsobem ovlivnil další vývoj britské sociální antropologie. Procesuální přístupy se začaly formovat v 50. a 60. letech v reakci na premisu funkcionalismu a strukturálního funkcionalismu, že každou kulturu a společnost lze pokládat za integrovaný a stabilní celek. V následujícím výkladu se omezím na vybrané autory.

Tabulka 2 – přehled směrů a paradigmat britské sociální antropologie

Přístup	Směr / paradigma	Vybraní představitelé
Diachronní	Evolucionismus	Edward Burnett Tylor James George Frazer
	Difuzionismus	Alfred Cort Haddon
Synchronní	Funkcionalismus	Bronislaw Malinowski
	Strukturální funkcionalismus	Alfred Reginald Radcliffe-Brown
	Symbolická antropologie	Mary Douglasová
Procesuální	Manchesterská škola	Max Gluckman Victor Turner

Vybrané synchronní směry britské sociální antropologie

Dlouhodobě byly v britském antropologickém myšlení přítomny dvě základní koncepce, totiž funkce a sociální struktura. Sledovat jejich genezi v britských společenských vědách lze k Herbertu Spencerovi (1820–1903), jenž chápal společnost jako organismus. Jako takovou je ji tedy možné studovat z hlediska její skladby, v takovém případě se badatel zabývá její strukturou. Pokud se výzkumník zaměří na vztahy mezi jednotlivými částmi společnosti, studuje její funkce (srov. Spencer – Andreski 1971). Pojmy funkce a sociální struktura chápali jednotliví reprezentanti britské antropologie odlišně, jak můžeme demonstrovat na rozdílném pojetí sociální struktury u výše zmíněného Riverse a Radcliffea-Browna a funkce u Malinowského a rovněž Radcliffea-Browna.

Podle Riverse lze sociální strukturu dobře zjistit a popsat s pomocí genealogické metody a spoluprací s informátory. Pokládal ji za hlavní předmět etnologické analýzy kultury, jelikož se téměř nemění, a proto umožňuje nahlédnout do minulosti studované kultury (Rivers 1911: 393). Radcliffe-Brown sociální strukturu chápal jako integrovaný celek, jenž se skládá z jedinců, mezi kterými existují jednoznačné sociální vztahy. Sociální struktura však existuje a zůstává zachována nezávisle na konkrétních jedincích. Od sociální struktury pro tyto účely odlišil strukturální formu. Zatímco sociální struktura je pozorovatelná jako sada vztahů a interakcí mezi konkrétními jedinci ve společnosti, strukturální forma je odvozena abstrakcí. Souhrnně řečeno, sociální struktura je to, co výzkumník při terénním výzkumu pozoruje a popisuje, strukturální forma je zobecněná deskripce sociální struktury. Sociální struktura se konstantně proměňuje, lidé se rodí a umírají, berou se a rozvádějí, přátelé se mohou stát nepřáteli nebo nepřátelé mohou uzavřít mír. Obecná strukturální forma se však proměňuje minimálně (Radcliffe-Brown 1940: 4). Se sociální strukturou úzce souvisí pojem funkce. Kontinuita sociální struktury je udržována procesem sociálního života, jímž zmíněný badatel rozuměl lidské aktivity a interakce. Sociální život jakékoli komunity pro něj znamená „fungování sociální struktury. Funkce každé opakující se činnosti, jako je např. potrestání kriminálního činu nebo smuteční obřad, je tou úlohou, kterou hraje v sociálním životě jako celku, a je tudíž příspěvkem k udržení strukturální kontinuity.“ (Radcliffe-Brown 1935: 396)

V tom se Radcliffe-Brown odlišoval od Malinowského, jehož pojetí funkcionalismu kritizoval. Neváhal se dokon-

ce označit za anti-funcionalistu a ostře se ohradil proti svému řazení k tomuto paradigmatu (Radcliffe-Brown 1949: 321). Malinowski chápal společnost jako soustavu institucí odvozených ze sedmi lidských biologických potřeb, k jejichž uspokojování slouží. Funkcionalismus v jeho pojetí tedy usiluje vysvětlit, jak každá sociální instituce přispívá k uspokojení některé z následujících individuálních potřeb: výživa, reprodukce, tělesné pohodlí, bezpečí, pohyb, vyrůstání, zdraví (Malinowski 1944: 91). Radcliffe-Brown a Malinowski se tedy rozcházel v pojetí toho, co čemu slouží, zda lidé svými činnostmi slouží společnosti, či společnost prostřednictvím institucí lidem.

Tito antropologové rozhodujícím způsobem ovlivnili další vývoj britské sociální antropologie. Malinowski měl ovšem mnohem intenzivnější vliv, jelikož ve 20. a 30. letech vyučoval na LSE. Ve srovnání s ním měl Radcliffe-Brown výrazně menší příležitost přímo působit na nastupující generaci britských antropologů. Zmíněná léta totiž strávil na akademických pracovištích mimo Velkou Británii – působil v Sydney, Chicagu či Kapském Městě. Před odchodem na odpočinek měl možnost v domácím prostředí vyučovat jen zhruba devět let. Vliv obou antropologů je v dílech jejich žáků jasně patrný, drželi se totiž synchronního přístupu a analyzovali fungování sociálních systémů jako integrovaných soustav sociálních institucí. Typickými ukázkami jsou díla Evanse-Pritcharda, Meyera Fortese či třeba Raymonda Firtha, který po Malinowském převzal vedení katedry. Klíčovou prací, jež významně ovlivnila další vývoj britské sociální antropologie, se stal sborník *African Political Systems* (Africké politické systémy, 1940), jenž vzniknul pod editorským vedením Fortese a Evanse-Pritcharda. Jednalo se o zásadní příspěvek k rozvoji politické antropologie, jehož autoři komparativním způsobem analyzovali politické systémy ve vybraných afrických společnostech.

Výraznou pokračovatelkou tradice synchronního přístupu ke studiu společnosti se stala Mary Douglasová (1921–2007), která bývá řazena ke směru symbolické antropologie. Její dílo se však nachází na pomezí strukturalismu a symbolické antropologie. I tato antropoložka vycházela z předpokladu uspořádanosti a integrovanosti sociálních systémů. Stejně jako C. Lévi-Strauss se držela názoru, že neexistuje rozdíl v myšlení lidí v tzv. primitivních kulturách a v komplexních společnostech. V základu jejího přístupu stojí, jakým způsobem symboly a jejich zapojení do rituálů přispívají k integraci společnosti. Podobně jako Lévi-Strauss se zabývala klasifika-

ními soustavami, přičemž kladla důraz na význam anomálií, tedy těch jevů, které nesplňují klasifikační pravidla. V některých společnostech jsou pokládány za nebezpečné. Jsou chápány jako znečišťující, protože svými vlastnostmi porušují strukturální pořádek. Tak se např. Izraelité stavěli k prasatům, která nejsou nečistá sama o sobě, nýbrž tím, že nesplňují kritéria na požitelnost předepsaná Starým zákonem. Vystříháním se konzumace prasat si dle Douglasové izraelská společnost chránila své vnější hranice. Naopak Leleové, které badatelka zkoumala v tehdejší Belgické Kongu, povyšovali z hlediska taxonomie anomálního luskouna⁸ na klíčový symbol, jenž je prostředníkem mezi světem lidí a zvířat. Svým chováním a vzhledem se totiž vymyká běžnému přírodnímu řádu např. tím, že mívá – podobně jako lidé – pouze jedno mládě. Leleové jej proto chápali jako lidský protějšek ve zvířecí říši (Douglas 1966).

Synchronní přístup lze pokládat za logický důsledek uplatnění standardů dlouhodobého stacionárního výzkumu. Dlouhodobý výzkum zde totiž znamená, že se antropolog či antropoložka zabývá společností alespoň v jejím jednorocím cyklu. Nepředpokládalo se, že by výzkumník pobýval ve zkoumané společnosti opakovaně v průběhu třeba jednoho desetiletí. Taková koncepce výzkumu však de facto neumožňovala z dlouhodobého hlediska zkoumat prosazování kulturních změn. Je celkem zajímavé, že antropolog, který zpochybnil postuláty funkcionalismu na základě vlastních výsledků terénních výzkumů, byl pokládán za heretika a byl prakticky exkomunikován z antropologické obce (Young – Clark 2001). Edgar Francis Williams totiž na základě vlastních pozorování, uskutečněných v pozici vládního antropologa Teritoria Papua v kumulativním rozsahu deseti let, odmítl funkční nepostradatelnost kulturních prvků (podrobnosti viz Soukup 2016).

Procesuální přístupy v britské antropologii

V 50. letech se objevil podnět zpochybňující postulat stability a trvalosti sociální struktury. Edmund Leach původně zamýšlel uskutečnit terénní výzkum v jedné vesnici v Barmě, aby vypracoval pod Malinowského vedením její funkcionalistickou studii. Přicestoval tam však jen pár dní před začátkem světové války, která mu nakonec znemožnila uskutečnit původní úmysl (Leach 1993: 311–312). Vojenské povinnosti mu ale daly možnost procestovat a poznat značnou část Barmy. Tato zkušenost jej přivedla k závěru, že statické modely společnos-

tí, které produkovali britští antropologové, nejsou ničím opodstatněné. Dílo *Political Systems of Highland Burma* (Politické systémy horské Barmy, 1954) lze pokládat za důkladnou kritiku synchronních přístupů ke studiu společnosti a kultury. „Každá skutečná společnost je procesem probíhajícím v čase“ – takto jasně vyjádřil Leach svůj názor (Leach 1993: 5). Předložil analýzu logiky střídání tří typů barmské politické autority a souvisejících společenských uspořádání. Konkrétně se jedná o *gumlao*, *gumsa* a šanský ideál systému vlády. Leach byl přesvědčen, že kačjinská společnost oscilovala mezi demokratickým systémem *gumlao* a šanským autokratickým ideálem. Systém *gumsa* byl pak jakýmsi kompromisem mezi oběma politickými systémy. Leach nechápal *gumsa* jako statický model politického uspořádání, jenž se nachází mezi *gumlao* a šanským ideálem. Pokládal jej za nestabilní uspořádání, jemuž lze porozumět jen ve vztahu ke *gumlao* a šanskému ideálu. Každá komunita, kterou by šlo označit *gumsa*, je v jiném stavu a směřuje buď ke *gumlao*, nebo k šanskému ideálu (srov. Leach 1993). Došlo zde zjevně k rozchodu se synchronním přístupem ke zkoumání společností, kterým se vyznačovala britská sociální antropologie od nástupu funkcionalismu ve 20. letech a který v 50. letech nadále tvořil její hlavní atribut. V pozdější práci Leach podrobil stav britské antropologie ostré kritice, přičemž následovníky Radcliffe-Browna neváhal přirovnat ke sběratelům motýlů. Poukázal na bezzubost tehdejší antropologie, jež se utápěla v budování nesmyslných typologií a rezignovala na zobecnění jakožto primární úkol vědy (srov. Leach 1966).

Procesuální přístupy v britské sociální antropologii jsou spjaty zejména s manchesterskou školou, jejíž představitelé byli silně ovlivněni marxismem. Mezi přední reprezentanty patřili Max Gluckman (1911–1975) či Victor Turner (1920–1983). Zakladatel manchesterské školy Gluckman původně vystudoval práva, než se přiklonil k antropologii. Právní vzdělání našlo výraz v jeho přístupu k výzkumu sociálních a kulturních jevů – prosazoval metodu případových studií, jejichž prostřednictvím se mělo dosáhnout odhalení sociálních zákonitostí. Gluckman přispěl k rozvoji antropologie zejména teorií konfliktů. Dle tohoto autora žádná společnost či komunita není prosta vnitřních tenzí, sporů, konfliktů, třenic. Konflikty přispívají k nastolování a udržování rovnováhy; tezi, že „mír je obsažen v každém sporu“, lze označit za leitmotiv Gluckmanova procesuálního pojetí společnosti (Gluckman 1955: 5).

Victor Turner, další představitel manchesterské školy, se stal významným představitelem symbolické antropologie, jeho osobité pojetí studia společnosti jej však řadí k procesuálním přístupům. Turner nepokládá společenskou solidaritu za samozřejmou a jednou provždy danou. Symboly pokládá za hlavní instrumenty ke konstrukci a rekonstrukci sociálního řádu, k nimž dochází při veřejných performancích, jakou jsou mimo jiné rituály (Turner 2004). Dle Turnera rituály umožňují efektivním způsobem řešit rozkoly a napětí ve společnosti, a to prostřednictvím symbolů, které je reprezentují a jsou aktivně zapojovány do průběhu rituálu, které jako drama slouží k odstranění rozkolů (Turner 2004). Badatel se nespokojil se studiem abstraktních sociálních struktur, jak to činili představitelé strukturálního funkcionalismu. Soustředil se místo toho na sociální dramata, jež chápal jako „sled sociálních interakcí konfliktního, kompetitivního či antagonistického typu“ (Turner 1988: 33). Na počátku sociálního dramatu dochází k prolomení sociálních norem, procesů či vztahů, jež může vyústit v krizi, k jejímuž překonání se použijí nápravné prostředky. Může se jednat např. o veřejné slyšení či uplatnění práva, řešení situace se svěřuje těm, jež reprezentují řád a mají sílu a odvalu ujmout se nápravy. Nasazení nápravných prostředků může vést k znovunastolení řádu – pokud však selžou, nastane schizma. Turner tvrdil, že nápravné prostředky neslouží pouze k řešení konfliktní situace, nýbrž zároveň připisují sociálnědramatickým událostem význam, činí je veřejnými (Turner 1982).

Recentní témata britské sociální antropologie

Jen obtížně lze shrnout nedávný vývoj britské sociální antropologie, a to nejen z důvodu krátkého časového odstupu, který nedovoluje určit, co se ukáže jako plodný směr či téma, ale také proto, že současná antropologie je tematicky bohatá a dále košatí. Je nicméně zajímavé, že britskou sociální antropologii jen okrajově zasáhly debaty, které se rozvinuly v americké kulturní antropologii v polovině 80. let v rámci kritické a postmoderní antropologie. Mám zde na mysli diskuze vedené mezi americkými kulturními antropology o krizi reprezentace, reflexivitě, mocenském postavení antropologie, o přiměřenosti uplatňování konvenčního pojetí terénního výzkumu v globalizovaném světě, o relevanci pojmu kultura atd. (viz Clifford – Marcus 1986; Marcus – Fischer 1986; přehled viz Jebens 2011). Pouze někteří britští antro-

logové a antropoložky se zapojili do této diskuze. Nejvýraznější hlas patřil Marilyn Strathernové (* 1941), která na americkou debatu opakovaně reagovala (viz Strathern 1991). Britská antropologie se i v 80. a 90. letech držela řady konzervativních témat, k nimž patří např. příbuzenství. Došlo ale i na renesanci opuštěného tématu sociální evoluce. Mezi hlavní představitele tohoto směru patřil Ernest Gellner (1925–1995), jenž v publikaci *Plough, Sword and Book* (Pluh, meč a kniha, 1988) rozvinul své názory na vývoj lidské společnosti od lovecko-sběračských společností přes agrární k průmyslovým (Gellner 2001). K současným představitelům tohoto směru patří také Tim Ingold (* 1948), jenž zejména v 80. letech vydal několik prací – např. *Hunters, Pastoralists and Ranchers* (Lovci, pastevci a farmáři, 1980) a *Evolution and Social Life* (Evoluce a sociální život, 1986), v nichž vyložil své pojetí sociální evoluce. Je to ukázka toho, že se britská antropologie nezřídka vrací k dřívějším tématům. Pochopitelně to neznamená, že by se do hledáčku britských antropologů v současnosti vůbec nedostávala nová témata, ba právě naopak. Velký vliv na současnou britskou antropologii měl např. neodarwinismus. Kognitivní vědy a evoluční psychologie jednoznačně obohatily sociálně-biologické výzkumy prováděné britskými antropology. Za všechny lze jmenovat Robina Dunbara, jehož interdisciplinárně koncipované výzkumy získaly velký ohlas. Provádí se také výzkumy moderních technologií a materiální kultury, pozornost je věnována genderu, globálním problémům, ekologickým tématům, turismu a mnohému dalšímu. Britští antropologové rovněž hledají výzkumné příležitosti pro terénní výzkumy mimo bývalé kolonie v Africe a Melanésii. To jsou již témata, která přerůstají přes prostor této studie. Nepochybně však britská antropologie prochází rozhodujícími změnami, které lze nyní jen těžko reflektovat.

Závěr

Na omezeném prostoru studie je pochopitelně nemožné podrobně představit vývojové proměny britské sociální antropologie od jejího vzniku k současnému stavu. Předložená studie prezentuje hlavní přístupy britské sociální antropologie (synchronní, diachronní a procesuální) a podtrhuje její dvě klíčové koncepce, totiž funkci a sociální strukturu, jež od konce 19. století v různých pojetích dlouho charakterizovaly britskou antropologii. Někteří autoři (Barth 2004; Kuklick 2004) se domnívají,

že nedávný vývoj britské antropologie vedl k zániku její výlučnosti, které se dříve těšila. Stojí za tím nejen růst počtu pracovišť a s ním související diverzifikace odborných orientací. Působení mnoha amerických antropologů na britských pracovištích totiž vede k tomu, že britská

sociální antropologie přijímá ideje a podněty z americké antropologie. Fredrik Barth (2005b: 56–57) byl toho názoru, že se zde formuje anglofonní antropologie, která je košatá na témata a přístupy. Je však evidentní, že svou dřívější výlučnost již britská antropologie ztratila.

Tato studie vznikla s podporou grantu č. FPVC2016/19 z Fondu pro podporu vědecké činnosti FF UP.

POZNÁMKY:

1. Odkazují pouze na jednu práci Václava Soukupa. Jsem si ovšem plně vědom, že se v jeho bibliografii nachází více prací věnovaných dějinám antropologie. Jedná se však o postupně rozšiřované a upravované texty, jejichž geneze je v kvalifikační práci autora. Proto odkazují jen na jeho poslední monografii věnovanou výhradně dějinám antropologie.
2. Tato kniha je k dispozici ve starém českém překladu (Tylor 1897).
3. Ostatně pro britskou antropologii se pojem kultura nestal zdaleka tak důležitý jako pro tu americkou. Nehledě na to, Tylor pouze přejal pojem kultura z německého akademického prostředí, v němž již historici jako Herder či Klemm delší dobu pracovali s pojmem kultura v širokém a nehodnotícím pojetí. Z tohoto hlediska britská antropologie za mnohé vděčí německým intelektuálům.

LITERATURA:

- Asad, Talal (ed.) 1973: *Anthropology and Colonial Encounters*. New York: Prometheus Books.
- Barnard, Alan 2000: *History and Theory in Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barth, Fredrik (ed.) 2005a: *One Discipline, Four Ways*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barth, Fredrik 2005b: Britain and the Commonwealth. In: *One Discipline, Four Ways. British, German, French, and American Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 5–57.
- Beattie, John 1964: *Other Cultures*. London: Cohen & West Ltd.
- Budil, Ivo T. 2003: *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton.
- Budil, Ivo T. 2007: *Za obzor Západu*. Praha: Triton.
- Burke, Peter 2008: *Společnost a vědění*. Praha: Karolinum.
- Clifford, James – Marcus, George (eds.) 1986: *Writing Culture*. Berkeley: University of California Press.
- Condorcet, Antoine 1968 [1794]: *Náčrt historického obrazu pokroků lidského ducha*. Praha: Academia.
- Defoe, Daniel 1719: *The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe, of York*. London: W. Taylor.
- Douglas, Mary 1966: *Purity and Danger*. London: Routledge.
- Douglas, Mary – Wildavsky, Aaron 1982: *Risk and Culture*. Berkeley: California University Press.
- Erickson, Paul – Murphy, Liam 1999: *A History of Anthropological Theory*. Peterborough: Broadview Press.
- Evans-Pritchard, Edward E. 1971 [1940]: *The Nuer*. Oxford: Clarendon Press.
- Evans-Pritchard, Edward E. 1976 [1937]: *Witchcraft, Oracles, and Magic Among Azande*. Oxford: Clarendon Press.
- Ferguson, Adam 1793 [1767]: *An Essay on the History of Civil Society*. London: T. Cadell.

4. Je zajímavé, že sled Crusoeových objevů zhruba odpovídá kulturní evoluci ve stádiích divoštví, barbarství a civilizace, jak je navrhl a popsal Lewis Henry Morgan (1954).
5. Expedice jako metoda se ve vědě prosadila v době osvícenství, jak přesvědčivě dokumentuje Peter Burke (2008).
6. Existují dva hlavní přístupy ke studiu dějin oboru. Buď je lze zkoumat z hledisek presentismu, nebo historismu, které reprezentovali Marvin Harris, resp. George Stocking.
7. S tímto pojmem sama autorka pracovala.
8. Luskoun je šupinatý, bezzubý savec, žijící se převážně mravenci a dalším hmyzem. Žije v Africe a Asii.

- Firth, Raymond 1938: *Human Types*. London: Thomas Nelson.
- Fox, Robin 1973: *Encounter with Anthropology*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Frazer, James G. 1922: Introduction. In: Malinowski, Bronislaw: *Argonauts of the Western Pacific*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Gellner, Ernest 2001: *Pluh, meč a kniha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Gellner, Ernest 2005: *Jazyk a samota*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Gluckman, Max 1955: *Custom and Conflict in Africa*. Oxford: Basil Blackwell.
- Gray, Geoffrey 2007: *A Cautious Silence*. Canberra: Aboriginal Studies Press.
- Haddon, Alfred C. 1890: The Ethnography of the Western Tribes of the Torres Strait. *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 19, s. 297–440.
- Haddon, Alfred C. 1893: *Studies in Irish Craniology (Aran Islands, Co. Galway)*. Dublin: Dublin University Press.
- Haddon, Alfred C. 1895: *Evolution in Art*. London: Walter Scott.
- Haddon, Alfred C. 1910: *History of Anthropology*. London: Watts & Co.
- Haddon, Alfred C. – Browne, Charles 1893: The Ethnography of the Aran Islands, County Galway. *Proceedings of the Royal Irish Academy* 2, s. 768–830.
- Ingold, Tim 1980: *Hunters, Pastoralists and Ranchers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ingold, Tim 1986: *Evolution and Social Life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jebens, Holger 2011: The Crisis of Anthropology. In: Jebens, Holger – Kohl, KarlHeinz (eds): *The End of Anthropology*. Canon Pyon: Sean Kingston Publishing, s. 13–36.

- Kuper, Adam 2014: *Anthropology and Anthropologist*. London: Routledge.
- Kuklick, Henrika 2004: The British Tradition. In: *A New History of Anthropology*. London: Blackwell, s. 52–78.
- Landtman, Gunnar 1927: *Kiwai Papuans*. London: MacMillan.
- Langham, Ian 1981: *The Building of British Social Anthropology*. Dordrecht: D. Reidel.
- Leach, Edmund 1957: The epistemological background to Malinowski's empiricism. In: Firth, Raymond (ed.): *Man and Culture*. London: Routledge & Kegan Paul, s. 119–137.
- Leach, Edmund 1966 [1961]: *Rethinking Anthropology*. London: The Athlone Press.
- Leach, Edmund 1982: *Social Anthropology*. Fontana.
- Leach, Edmund 1984: Glimpses of the Unmentionable in the History of British Social Anthropology. *Annual Review of Anthropology* 13, s. 1–23.
- Leach, Edmund 1993 [1954]: *Political Systems of Highlands Burma*. London: The Athlone Press.
- Lowie, Robert 1937: *The History of Ethnological Theory*. New York: Farrar & Rinehart.
- Malinowski, Bronislaw 1922: *Argonauts of the Western Pacific*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Malinowski, Bronislaw 1944: *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. New York: Oxford University Press.
- Marcus, George – Fischer, Michael 1986: *Anthropology as Cultural Critique*. Chicago: Chicago University Press.
- Morgan, Lewis H. 1954 [1877]: *Pravěká společnost*. Praha: Československá akademie věd.
- Prichard, James C. 1813: *Researches into the Physical History of Man*. London: John & Arthur Arch.
- Radcliffe-Brown, Alfred R. 1935: On the Concept of Function in Social Science. *American Anthropologist* 37, s. 394–402.
- Radcliffe-Brown, Alfred R. 1940: On Social Structure. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 70, s. 1–12.
- Radcliffe-Brown, Alfred R. 1949: Functionalism – A protest. *American Anthropologist* 51, s. 320–323.
- Rivers, William H. R. 1906: *The Todas*. London: MacMillan.
- Rivers, William H. R. 1911: The Ethnological Analysis of Culture. *Science* 34 (874), s. 385–397.
- Rivers, William H. R. 1914: *The History of Melanesian Society*. 2 sv. Cambridge: The Cambridge University Press.
- Soukup, Martin 2016: *Cizinci mezi Papuánci*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Soukup, Václav 2004: *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum.
- Spencer, Herbert – Andreski, Stanislav (eds.) 1971: *Structure, Function and Evolution*. London: Michael Joseph.
- Stocking, George 1987: *Victorian Anthropology*. New York: The Free Press.
- Stocking, George (ed.) 1993: *Colonial Situations*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Stocking, George 1995: *After Tylor*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Stocking, George 2001: *Delimiting Anthropology*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Strathern, M. 1991: *Partial Connections*. Savage: Rowman & Littlefield Pub.
- Turner, Victor 1982: *From Ritual to Theater*. New York: Performing Arts Journal Publications.
- Turner, Victor 1988: *Anthropology of Performance*. New York: Performing Arts Journal Publications.
- Turner, Victor 2004: *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press.
- Tylor, Eduard 1897: *Úvod do studia člověka a civilisace*. Praha: Jan Laichter.
- Tylor, Edward B. 1865: *Researches into the Early History of Mankind*. London: John Murray.
- Tylor, Edward B. 1871: *Primitive Culture*. 2 sv. London: John Murray.
- Tylor, Edward B. 1881: *Anthropology*. London: Macmillan.
- Welsch, Robert L. 1998: *An American Anthropologist in Melanesia*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Young, Michael – Clark, Julia 2001: *An Anthropologist in Papua*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Summary

British Social Anthropology: the Origin, Development, and Key Concepts

The study deals with exploration of the origin and development of the British social anthropology. The author has defined its four principal features, which he considers to be, as follows: primarily deductive orientation, focus on the research into non-European societies, emphasis on applied anthropology and absence of standardized textbooks in the branch. The study aims at major schools and paradigms; simultaneously, the author deals with the analysis of key conceptions in the discipline, which include function and social structure in the British social anthropology. He also illustrates three dominating attitudes, which emerged in the discipline, by selected male and female representatives of the British anthropology. In particular, these include the diachronous (evolutionism, diffusionism), the synchronous (functionalism, structural functionalism) and the processual (Manchester School) attitude. He also demonstrates the narrow connection between the fieldwork concept and the dominating paradigm. In the conclusion of the study, the recent trends in the British social anthropology and its current situation are addressed.

Key words: Science history; British social anthropology; scientific conceptions; function; social structure.